

Sygn. akt I CSK 259/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa Richarda K.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Skarbu Państwa
o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 3 lutego 2011 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 17 września 2009 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od powoda na rzecz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Richard K. domagał się od Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa zasądzenia kwoty 954 463,49 zł z odsetkami ustawowymi. Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 29 czerwca 2006 r. oddalił powództwo. Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 13 marca 2008 r. uchylił zaskarżony wyrok i znosząc postępowanie przed sądem pierwszej instancji od 13 dnia czerwca 2006 r. przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy, po ponownym rozpoznaniu sprawy, wyrokiem z dnia 31 grudnia 2008 r. oddalił powództwo oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 20 300 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Ustalił, że Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 8 maja 2002 r. zasądził od przedsiębiorstwa państwowego - Przedsiębiorstwa Automatyki i Aparatury Pomiarowej (dalej: Przedsiębiorstwa) na rzecz Richarda K. kwotę 884 617,09 zł z ustawowymi odsetkami oraz kwotę 69 846,40 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania. Zasądzona kwota stanowiła odsetki od wierzytelności przypadających powodowi od upadłego Przedsiębiorstwa, liczone od dnia ogłoszenia upadłości do dnia wykonania planu podziału funduszy masy upadłości. Upadłość Przedsiębiorstwa została ogłoszona postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 30 listopada 1994 r., a ukończenie postępowania upadłościowego stwierdzono postanowieniem z dnia 1 czerwca 2000 r. Przedsiębiorstwo zostało wykreślone z rejestru przedsiębiorstw postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 20 lipca 2000 r., które uprawomocniło się dnia 29 stycznia 2002 r. Postanowieniem z dnia 13 sierpnia 2002 r., które uprawomocniło się dnia 30 kwietnia 2003 r., sędzia komisarz wydał Ministrowi Skarbu Państwa kwotę 4 583 553,97 zł pozostałą po przeprowadzonym postępowaniu upadłościowym, złożoną w depozycie Sądu Rejonowego. Protokół zdawczo - odbiorczy przekazania mienia został sporządzony dnia 27 grudnia 2006 r. Komornik Sądu Rejonowego prowadził, na wniosek powoda, postępowanie egzekucyjne, które zostało umorzone postanowieniem z dnia 17 września 2005 r.

Sąd Okręgowy podkreślił, że zamieszczone w art. 49 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jedn. tekst: Dz. U. z 2002 r. Nr 112, poz. 981 ze zm.; dalej „u.p.p.”), w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 stycznia 2003 r., sformułowanie „z dniem likwidacji”, należy rozumieć zgodnie z definicją zawartą w art. 18a ust. 1 u.p.p., z której wynika, iż chodzi tu o wykreślenie przedsiębiorstwa z rejestru. Przedsiębiorstwo zostało wykreślone z rejestru dnia 29 stycznia 2002 r., a przejęcie mienia Przedsiębiorstwa nastąpiło po jego likwidacji, a nie w toku postępowania upadłościowego. Sąd Okręgowy nie dopatrywał się podstawy odpowiedzialności pozwanego w art. 40 § 2 k.c., który ma zastosowanie w razie nieodpłatnego przejęcia określonego składnika mienia od państwowej osoby na podstawie odrębnego przepisu, a nie przejęcia mienia po likwidacji państwowej osoby prawnej. Sąd Okręgowy nie uwzględnił wniosków powoda o zwrócenie się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem o zgodność prezentowanej wykładni art. 40 § 2 k.c. z art. 21 Konstytucji RP oraz do ETS z pytaniem, czy art. 40 § 2 k.c. nie narusza przepisów TWE o swobodzie przepływu kapitału pomiędzy państwami członkowskimi.

Powód wniósł apelację od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 17 września 2009 r. oddalił apelację i zasądził od powoda na rzecz pozwanego 5 400 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że powód uzyskał tytuł wykonawczy przeciwko Przedsiębiorstwu, które – po ukończeniu postępowania upadłościowego – zostało wykreślone z rejestru. Podzielił wykładnię art. 49 ust. 1 u.p.p. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 stycznia 2003 r. dokonaną przez Sąd Okręgowy, że zwrot „z dniem likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa” oznaczał dzień wykreślenia przedsiębiorstwa z rejestru, co zresztą *expressis verbis* znalazło wyraz w brzmieniu tego przepisu obowiązującym od dnia 15 stycznia 2003 r. W wypadku likwidacji przedsiębiorstwa odpowiedź co do daty ustania bytu prawnego zawierał przepis 18a u.p.p., wiążąc likwidację z wykreśleniem przedsiębiorstwa z rejestru. Przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz. U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.)

nie zawierały regulacji co do upadłości, ale, uwzględniając, że przedsiębiorstwo państwowe jest osobą prawną, odpowiedzi należało poszukiwać w przepisach dotyczących rejestracji tych osób. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, z punktu widzenia celu regulacji zawartej w art. 49 ust. 1 u.p.p. nie ma dostatecznego uzasadnienia prawnego czynienie różnicy pomiędzy chwilą likwidacji (wykreśleniem z rejestru) a chwilą upadłości (według skarżącego – postanowieniem o ukończeniu postępowania upadłościowego). Nie wiadomo bowiem, dlaczego przy likwidacji mienie to miałyby przejmować minister Skarbu Państwa z chwilą ustania bytu prawnego przez przedsiębiorstwo, a przy upadłości – o wiele wcześniej, bo już po uprawomocnieniu się postanowienia o ukończeniu postępowania upadłościowego, a więc wówczas, gdy przedsiębiorstwo ciągle istnieje. Pozbawienie w takiej sytuacji przedsiębiorstwa mienia nosiłoby wszelkie cechy wyłączenia. Sąd Apelacyjny podkreślił ponadto, że art. 49 ust. 1 u.p.p. nie czyni Skarbu Państwa następcą prawnym przedsiębiorstwa państwowego ani też nie kreuje odpowiedzialności Skarbu Państwa za długi takiego przedsiębiorstwa. Kwestię tę rozstrzyga art. 40 § 2 k.c., z którego wynika, że dopuszcza on - jako wyjątek od zasady przewidzianej w § 1 - odpowiedzialność Skarbu Państwa za zobowiązania państwowej osoby prawnej wówczas, gdy Skarb Państwa przejął nieodpłatnie składnik mienia od tej osoby prawnej (kumulatywne przystąpienie do długu). Osoba prawna musi jednak istnieć, co w niniejszej sprawie nie miało miejsca.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że nie było podstawy do zwracania się do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności art. 40 § 2 k.c. oraz art. 49 i 49a u.p.p. z art. 21 Konstytucji. Niemożność zaspokojenia się wierzyciela wobec utraty przez dłużnika bytu prawnego nie pozostaje w związku z przewidzianą w art. 56-60 TWE zasadą swobody przepływu kapitału, stąd brak było potrzeby występowania do ETS z sugerowanym w apelacji pytaniem prawnym.

Powód w skardze kasacyjnej zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 40 § 2 k.c. oraz art. 49 ust. 1 i art. 49a u.p.p. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego są nietrafne, o czym świadczy w szczególności powołane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku orzecznictwo Sądu Najwyższego.

Zgodnie z art. 49 ust. 1 u.p.p., w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 stycznia 2003 r., z dniem likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa mienie tego przedsiębiorstwa pozostałe po likwidacji lub upadłości, w tym środki finansowe, przejmuje, z zastrzeżeniem ust. 5, minister właściwy do spraw Skarbu Państwa albo Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa. Przepis ten otrzymał nowe brzmienie na podstawie art. 3 ustawy z dnia 5 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o zasadach wykonywania uprawnień przysługujących Skarbowi Państwa, ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 240, poz. 2055), według którego z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru sądowego mienie pozostałe po tym przedsiębiorstwie, w tym środki finansowe, przejmuje, z zastrzeżeniem ust. 5, minister właściwy do spraw Skarbu Państwa.

Sąd Najwyższy podkreślił w wyroku z dnia 8 sierpnia 2007 r., I CSK 181/07 (niepubl.; zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2008 r., II CSK 556/07, niepubl.), że zarzuty dotyczące naruszenia prawa materialnego w istocie rzeczy sprowadzają się – jak w niniejszej sprawie – do tego, czy Skarb Państwa przejmuje zobowiązania po zlikwidowanym lub upadłym przedsiębiorstwie państwowym, a jeśli tak, to na jakiej podstawie prawnej. Problem ten wiąże się z prawidłową wykładnią przede wszystkim art. 40 § 2 k.c. i art. 49 ust. 1 u.p.p. Artykuł 49 ust. 1 u.p.p. w obecnym brzmieniu nie daje podstaw do zastosowania art. 40 § 2 k.c. w zakresie zobowiązań zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego przez Skarb Państwa, a skoro brak jest przepisu szczególnego, na podstawie którego można byłoby uzasadnić takie przyjęcie, to obowiązuje reguła wyrażona w art. 40 § 1 k.c., który przewiduje nieponoszenie przez Skarb Państwa odpowiedzialności za zobowiązania państwowych osób prawnych. Uzasadniony jest więc wniosek, że art. 49 ust. 1 u.p.p. w brzmieniu obowiązującym od dnia 15 stycznia 2003 r. nie stanowi podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa zobowiązań po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2006 r., III CSK 4/06, niepubl.).

W okolicznościach niniejszej sprawy znajduje jednak zastosowanie art. 49 ust. 1 u.p.p. w brzmieniu sprzed nowelizacji. Nie oznacza to jednak, że w sprawie znajduje zastosowanie art. 40 § 2 k.c., według którego w razie nieodpłatnego przejęcia, na podstawie obowiązujących ustaw, określonego składnika mienia od państwowej osoby prawnej na rzecz Skarbu Państwa, ten ostatni odpowiada solidarnie z osobą prawną za zobowiązania powstałe w okresie, gdy składnik stanowił własność danej osoby prawnej, do wysokości wartości tego składnika ustalonej według stanu z chwili przejęcia, a według cen z chwili zapłaty. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2007 r., I CSK 181/07, przemawiają za tym następujące argumenty. Po pierwsze, art. 49 ust. 2 u.p.p. znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy po likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa państwowego pozostało mienie (czyli aktywa). Przejęcie tego mienia w rozumieniu art. 44 k.c. (własność i inne prawa majątkowe) następuje po likwidacji lub upadłości państwowej osoby prawnej, to jest przedsiębiorstwa państwowego, a nie od państwowej osoby prawnej, jak tego wymaga art. 40 § 2 k.c. Przejęcie mienia na podstawie art. 49 ust. 1 u.p.p. następuje więc po likwidacji, czyli po wykreśleniu z rejestru sądowego przedsiębiorstwa państwowego. Nie chodzi tu więc o przejęcie mienia od przedsiębiorstwa państwowego postawionego w stan likwidacji, czyli w toku likwidacji, a więc w sytuacji istnienia dwóch podmiotów prawa, to jest przedsiębiorstwa państwowego i Skarbu Państwa. Takiej zaś sytuacji dotyczy art. 40 § 1 k.c. przewidujący solidarną odpowiedzialność obu tych podmiotów. Po drugie, sformułowanie art. 49 ust. 1 u.p.p., w brzmieniu obowiązującym do dnia 15 stycznia 2003 r., „z dniem likwidacji” musi być rozumiane tak, jak zdefiniowano to ustawowo w art. 18a ust. 1 u.p.p. Z tej zaś definicji jednoznacznie wynika, że elementem pojęcia likwidacji przedsiębiorstwa jest „wykreślenie przedsiębiorstwa z rejestru”. Po trzecie, art. 40 § 2 k.c., będący wyjątkiem od przedstawionej w art. 40 § 1 k.c. zasady wzajemnej nieodpowiedzialności Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych, dotyczy tylko i wyłącznie sytuacji nieodpłatnego przejęcia przez Skarb Państwa od państwowej osoby określonego składnika mienia na podstawie odrębnego przepisu, a nie przejęcia mienia pozostałego po likwidacji państwowej osoby prawnej. Oznacza to, że art. 40 § 2 k.c. nie ma zastosowania w zakresie odpowiedzialności

za zobowiązania zlikwidowanych państwowych osób prawnych. Po czwarte, nowelizacja art. 49 ust. 1 u.p.p., a w szczególności zastąpienie sformułowania „z dniem likwidacji przedsiębiorstwa” określeniem „z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru” uzasadnia wniosek, że *ratio legis* przepisu od początku była taka sama. Chodziło o stosowanie szczególnej podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa - Ministra Skarbu Państwa mienia pozostałego po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego, przy czym przez likwidację należy rozumieć ustanie bytu prawnego przedsiębiorstwa państwowego.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.